

Strövtåg på S:t Johannes kyrkogård 3

HANS HENRIK GRIPENBERG

Ett krigsöde i skuggan av von Döbeln

Den utan tvekan mest kända och omskrivna graven på Johannes kyrkogård är Georg Carl von Döbelns.

Men bara några meter från hans viloplats finns en minnessten över en kollega och krigskamrat från det omskrivna och ödesdigra finska kriget 1808-1809.

Det krig då Finland skildes från det svenska riket och Sverige självt var nära nationell undergång. Det var det krig som Runeberg besjög i "Fänrik Ståls sägner" och där Döbeln fick sin plats i "Döbeln vid Jutas".

Om hans kollega generalmajoren Hans Henrik Gripenberg skrevs inga hyllningsdikter. Tvärtom fick han bli syndabock för mycket av den militära katastrofen 1809.

Valspråket längst nere på minnesstenen väckte mitt intresse för hans öde. Där står de vackra orden: "Handla hederligt gläder".

Vem var han då?

Gripenberg föddes i Finland, i Hvittis socken den 14 april 1754. Fadern var officer. Redan vid åtta års ålder inskrevs han i det militära. Han deltog med stor tapperhet och duglighet i Gustaf III:s ryska krig 1788-90 och tjänstgjorde vid Tavastehus infanteriregemente.

År 1794 blev han överste och chef vid detta regemente. Då kriget bröt ut 1808 deltog Gripenberg i striderna med stor utmärkelse och utnämndes till generalmajor.

Under vintern 1808-1809 kommenderade han i trakten av Torneå den "norra svenska armen" bestående av svenskar och finnar. Läget var mycket svårt. Finland var förlorat och överlägsna ryska trupper hotade nu det egentliga Sverige.

I mars 1809 uppsade ryssarna en tidigare ingången vapenvila. Gripenbergs trupper var i dåligt skick. De bestod till stor del av sjuklingar med undermålig utrustning. Sträng vinter rådde med temperaturer på ned till 37 minusgrader.

Från Finland kom nyheter om att man redan underkastat sig de nya ryska herrarna, söder ifrån kom rykten om en statskupp i Stockholm den 13 mars då kungen Gustaf IV Adolf hade arresterats, vilket också sedan bekräftades.

Allt detta skapade uppgivenhet bland officerarna kring Gripenberg. Inte minst var hans stabschef Palmfelt i ständiga kontakter med ryssarna för att få till stånd en kapitulation. Självt ville Gripenberg slåss och försöka föra armen i säkerhet söderut till Västerbotten.

Så kom rapporter om att ryska trupper gått på isen över Kvarken och erövrat Umeå. Reträttvägen söderut var stängd. Gripenberg inlät sig i förhandlingar med den ryske översten Anselme de Gibory.

Gripenbergs lite tunga och trötta drag på en samtida bild

***Gripenbergs gravsten på
S:t Johannes kyrkogård
Foto: Erland Ros***

Eftersom Gripenberg inte kunde franska var han beroende av sin stabschef Palmfelt för kontakten med ryssen och Palmfelt ville bara en sak: kapitulation.

Det blev också resultatet. Den 25 mars 1809 undertecknades kapitulationen i byn Sävis öster om Kalix. Armen skulle lägga ned vapnen och de finska trupperna skulle få återvända till Finland.

Gripenberg blev hårt bedömd i samtiden för sitt beslut. Han instämdes till krigsrätt i Stockholm, men förbjöds att resa av sina nye herre kejsar Alexander eftersom Gripenberg bodde i Finland. Målet lades ned, det hela "ställdes på framtiden".

Gripenberg kunde så småningom flytta över till Sverige och dog i Stockholm den 25 oktober 1813. Begravningen skedde i Jacobs kyrka den 29 oktober varefter stoftet fördes till Johannes kyrkogård och sattes ned i en grav tillhörig svärsonen, landshövding von Schultz.

***Återtåget – Svenska trupper lämnar Finland hösten 1808.
Teckning av A. Malmström***

***Sverige var nära sin undergång år 1809.
Den 13 mars arresterades kungen
Gustav IV Adolf på Stockholms slott.
Han avsattes och landsförvisades senare.
Samtida tysk gravyr.***

Enligt uppmätning som gjorts av vår förre kyrkogårdsvaktmästare Folke Eklund ligger denna grav åtta meter från general von Döbelns grav.

Det är på denna plats minnesstenen över Gripenberg sattes upp 1964. Den finansierades av ättlingar till Gripenberg genom en insamling organiserad av förre ambassadören G. A. Gripenberg.

Hans Henrik Gripenberg var en av de modigaste och mest handlingskraftiga bland det högre befälet i det olyckliga och illa skötta kriget 1808-09.

Då han tvingades kapitulera vid Kalix var han offer för vidriga yttre omständigheter och inte minst uppgivenhet och bristande handlingskraft bland sina officerare. Själv hoppades han att framtidens dom skulle bli en annan än samtidens.

Han skrev till krigshovrätten i Stockholm 1811 och hoppades att eftervärlden inte skulle vägra honom "rättvisa, det vill säga en obefläckad heder."

Därför står orden på gravstenen: "Handla hederligt gläder."

Erland Ros

Äldre bebyggelse i Kalix. Det var här Gripenberg kapitulerade.